

PEDAGOGIK NAZOKAT – O‘QITUVCHINING AXLOQIY-MA’NAVIY QIYOFASINI BELGILOVCHI MEZON SIFATIDA

Davlatova Saidaxon Tojimuxammadovna

Qo‘qon Universiteti

Ta‘lim kafedrası o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu bitiruv ishida pedagogik nazokat-o‘qituvchi axloqiy-ma’naviy qiyofasini namoyon etuvchi me‘yor tuyg‘usi yoki xulq va odob qoidalariga rioya qilishi haqida fikr yuritamiz. Pedagogik nazokat o‘qituvchining o‘quvchilar bilan o‘zaro munosabatini tashkil qilish vositasi. Psixologik til bilan aytilganda, nazokat insonning bir qolipdagi barqaror tasavvurlarida mujassamlashgan shaxsiy insoniy hislatlarining yig‘indisidir.

Pedagogik nazokat me‘yorlari o‘qituvchidan avvalo komil insonga xos hislatlarga ega bo‘lishni talab qiladi. Zero, ta‘lim-tarbiya tizimini isloh qilishning asosiy maqsadlaridan biri komil inson tarbiyasi bo‘lib, u davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishi deb e‘lon qilingan. O‘ngi yuksak, mustaqil fikrlay oladigan, xulq-atvori bilan o‘zgalarga ibrat bo‘ladigan bilimli, ma‘rifatli yoshlarni tarbiyalab voyaga etkazish o‘qituvchi zimmasida.

Kalit so‘zlar: Pedagogik nazokat, o‘qituvchi axloqi, ma’naviy qiyofa, komil inson tarbiyasi, xulq va odob, ta‘lim-tarbiya tizimi, o‘qituvchi va o‘quvchi munosabati

ANNOTATION

In this graduation work, we will think about the sense of norms or the observance of the rules of conduct and etiquette, which shows the moral and spiritual image of the pedagogical femininity-teacher. Pedagogical delicacy is a means of organizing the teacher's interaction with students. In the psychological language, femininity is a collection of personal human feelings embodied in a single stable image of a person. Pedagogical politeness standards require the teacher to have the feelings of a perfect person first of all. After all, one of the main goals of the reform of the education system is the education of a perfect person, and it has been declared a priority

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th July, 2025

direction of the state policy. It is the teacher's responsibility to bring up educated and enlightened young people who have a high consciousness, who can think independently, who will be an example to others with their behavior.

Keywords: Pedagogical delicacy, teacher's ethics, moral image, education of a perfect person, behavior and manners, educational system, teacher-student interaction.

O'qituvchining o'quvchilar muhitiga uzviy ravishda qo'shilib keta olishi nihoyatda qiyin jarayon. Lekin uning pedagogik faoliyati bevosita o'quvchilar orasida olib boriladi. O'zaro munosabatlarni ishonch va do'stlik tuyg'ulari bilan mustahkamlab borish o'qituvchidan jiddiy psixologik tayyorgarlikni talab qiladi.

Mahorat - bu yuqori va doimo yuksalib boruvchi tarbiya va o'qitish san'atidan iborat. Pedagog – o'z ishining ustasi, o'z fanini chuqur biluvchi, fan va san'atning mos sohalari bilan yaxshi tanish, amalda umumiy va yoshlar psixologiyasini yaxshi tushunuvchi, o'qitish va tarbiyalash metodikasini har tomonlama biluvchi hamda yuqori madaniyatga ega bo'lgan mutaxassis.

Pedagogik nazokat- o'qituvchi axloqiy-ma'naviy qiyofasini namoyon etuvchi me'yor tuyg'usi yoki xulq va odob qoidalariga rioya qilishi demakdir. Pedagogik nazokat o'qituvchining o'quvchilar bilan o'zaro munosabatini tashkil qilish vositasi. Psixologik til bilan aytilganda, nazokat insonning bir qolipdagi barqaror tasavvurlarida mujassamlashgan shaxsiy insoniy hislatlarining yig'indisidir. Pedagogik nazokat me'yori o'qituvchidan avvalo komil insonga xos xislatlarga ega bo'lishni talab qiladi. Zero, ta'lim-tarbiya tizimini isloh qilishning asosiy maqsadlaridan biri komil inson tarbiyasi bo'lib, u davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi deb e'lon qilingan. Ongi yuksak, mustaqil fikrlay oladigan, xulq-atvori bilan o'zgalarga ibrat bo'ladigan bilimli, ma'rifatli yoshlarni tarbiyalab voyaga etkazish o'qituvchi zimmasida. Shunday ekan, hozirgi demokratik jamiyat o'qituvchisining o'zi avvalo komil inson bo'lishi, mukammal bilimlar sohibi, yetuk insoniy fazilatlar egasi bo'lishi zarur. O'qituvchi xulq-atvorida pedagogik nazokat ma'lum bir muddatda shakllanib tugaydigan jarayon emas, uning omillari ham jamiyat taraqqiyoti natijasida uzluksiz sayqallanib boradi:

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th July, 2025

-pedagogik nazokat o'qituvchining butun pedagogik faoliyatida sayqallanib, takomillashib boruvchi jarayon;

-pedagogik nazokat odatda tugallangan shaklga ega bo'lmay, insoniy fazilatlar evaziga uzluksiz boyib boradi;

-o'qituvchi pedagogik nazokatning tarkibiy qismlarini ijtimoiy muhitga va odamlarning yashash tarziga, urf-odatiga qarab o'zgartirishi mumkin;

-o'qituvchi pedagogik nazokatning nozik qirralarini chuqur egallashga doimo intilishi talab etiladi;

-pedagogik nazokatni o'qituvchi har bir o'quvchi bilan o'zaro munosabatda o'zi uchun eng qulay shaklga keltirib, ma'lum bir muvozanatda saqlashi lozim.

Pedagogik mahorat - yuksak pedagogik tafakkur, ta'lim-tarbiya jarayoniga ongli, ijodiy vondashuv, metodik bilimlarni samarali qo'llay olish qobiliyati bo'lib, u doimiy ravishda pedagogik bilimlarni oshirib borish, o'tmish qadriyatlari, O'rta Osiyo mutafakkirlari ijodiy merosida yoritilgan murabbiylarni tayyorlash to'g'risidagi ma'lumotlar hamda zamonaviy axborot texnologiyalari, portal yangiliklaridan xabardor bo'lish, ilg'or xorijiy davlatlarning o'qituvchilar tayyorlash texnologiyalarini nazariy jihatdan o'rganish jarayonida tarkib topadi. Kasbiy mahoratni oshirish yo'lida amaliy harakatlarni tashkil etish pedagogik faoliyatda yo'l qo'yilgan yoki qo'yilayotgan xatolardan holi bo'lish, o'quvchilar, hamkasblar hamda ota-onalar bilan munosabatda muvaffaqiyadarga erishish imkoniyatini yaratadi.

Pedagogik mahoratni egallashda guruhli va ommaviy tadbirlarda ishtirok etish ijobiy natijalar beradi. Binobarin, bunday muhitda o'zaro fikr almashish, shaxsiy mulohazalarni boshqalar tomonidan bildirilayotgan qarashlar bilan taqqoslab, ularning to'g'riligi, haqqoniyligiga ishonch hosil qilish, mavjud bilimlarni yanada boyitish, xato yoki kamchiliklarni o'z vaqtida aniqlash hamda ularni bartaraf etish yo'llarini topish imkoniyati mavjud.

Pedagogik mahoratga ega bo'lish ta'lim-tarbiya samaradorligini ta'minlash garovi bo'libgina qolmay, ayni vaqtda o'qituvchilarning jamoada, ijtimoiy muhitda obro'-e'tiborini oshiradi, o'quvchilar orasida unga nisbatan hurmat yuzaga keladi.

Pedagogik mahoratning o'ziga xos xususiyatlaridan yana biri, uni o'qituvchi shaxsi va kasbi to'g'risida mukammal ma'lumot va tushunchalarga ega ekanligidir.

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th July, 2025

O'qituvchi inson sifatida shaxsiy fazilatlarg ega bo'lishi bilan birga, kasbiy, ya'ni ixtisoslik fazilatlariga ham ega bo'lishi lozimligini tajriba ko'rsatmoqda.

Mahoratni egallash uchun ko'p narsani bilish va qila bilish zarur. Tarbiya prinsiplari va qonunlarini hamda uning tashkil etuvchilarini bilishi zarur. O'quv-tarbiyaviy jarayon va uning tashkil etuvchilarni samarador texnologiyalardan foydalanish uchun har bir konkret holat uchun ularni to'g'ri tanlab olishni, diagnostikalashni, oldindan bilishni va berilgan daraja va sifat jarayonini loyihalashni juda yaxshi bilishi zarur. "Men faqat "buyoqqa kel"ni 15-20 xilda gapira olganimdan, aft, tashqi qiyofa va ovozni 20 ko'rinishda bera olganimdan so'nggina haqiqiy masterga aylandim,- deydi buyuk pedagog A.S. Makarenko.

Pedagogik mahorat – shaxsning pedagogik sifatlari majmui va o'qituvchi tomonidan kasbiy pedagogik faoliyatni mustaqil ravishda samarali tashkil etishni ta'minlash bo'lib, u pedagogning faoliyat mohirligini eng yuqori cho'qqisiga erishganligini bildiradi.

O'qituvchilik kasbi o'z mohiyatiga ko'ra o'ta individualdir. Har bir o'qituvchining muhim hayotiy o'rni, uning o'z ishinig ustasi bo'lishdir.

Pedagogikada axloq va odobning muhim xususiyatlaridan biri bo'lmish dilkashlik insonning atrofdagi odamlar bilan barqaror, yaqin munosabatda bo'lishga intilishi deb ta'riflanadi. Bu intilish o'qituvchining o'quvchilar va atrofidagi kishilar bilan tez aloqa o'rnatish olishi va belgilangan maqsadga erishishini ta'minlaydi. Albatta bu jarayon birdaniga sodir bo'lmaydi, ayniqsa yosh o'qituvchilardan psixologik bilim, kishilar bilan muloqotda xushmuomalalik, ehtiyotkorlik talab qilinadi. Psixologlar o'qituvchining dilkashlik xususiyati ikki toifadagi odamlar xarakterida mujassamlashgan deb ta'kidlaydilar:

Birinchisi, ekstravert shaxslar: Ular barcha ishlarda faol, jiddiy va vazmin, osoyishtalikka va tashqi ta'sirchanlikka moyil kishilardir.

Ikkinchisi, introvert shaxslar: Ular faqat o'z ichki olamiga beriluvchan, atrofidagi odamlarga aralashmaydigan, o'z-o'zini nazorat qilishga, doimo ichki xavotirga moyil kishilardir.

Pedagog olimlar o'qituvchining dilkashligi ekstravert yoki introvert xususiyatlarga ega bo'lgan shaxslar xarakterining birlashuvida paydo bo'lishini ta'kidlaydilar. Biroq, ko'pincha pedagogikada ekstravert tipdagi shaxslar dilkash insonlar sifatida

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th July, 2025

e'tirof etilganlar. O'qituvchida ushbu hislatlarning mavjudligi, uning pedagogik nazokat qoidalariga rioya qilib dilkashlik xususiyatlarini rivojlantirishi pedagogik mahorat sirlarini takomillashtirish zamini va shartidir.

Pedagog olimlar o'qituvchining dilkashligi ekstravert yoki introvert xususiyatlarga ega bo'lgan shaxslar xarakterining birlashuvida paydo bo'lishini ta'kidlaydilar. Biroq, ko'pincha pedagogikada ekstravert tipdagi shaxslar dilkash insonlar sifatida e'tirof etilganlar. O'qituvchida ushbu hislatlarning mavjudligi, uning pedagogik nazokat qoidalariga rioya qilib dilkashlik xususiyatlarini rivojlantirishi pedagogik mahorat sirlarini takomillashtirish zamini va shartidir.

Dilkashlik munosabatini doimiy ravishda o'z kasbiy faoliyatida mujassamlashtirgan o'qituvchi quyidagilarni unutmasligi kerak:

- sinf jamoasiga nisbatan bir qolipdagi fikrlarning muayyan tizimiga ega bo'lishi;
- o'quvchilar bilan doimo erkin muloqot qila olishi, har bir o'quvchiga individual shaxs sifatida yondashishi;
- birorta ham o'quvchisining yomon bo'lishiga, ularning hurmat e'tiborini qozonmasligi mumkin emasligiga ishonch hosil qilishi;
- biror o'quvchiga nisbatan ishonchsizlik, salbiy munosabat sinf jamoasi bilan o'zaro yaxshi munosabatni yo'lga qo'yilishiga halaqit qilishini bilishi;
- o'quvchilar bilan muloqotda haddan tashqari masofani (subordinatsiya) saqlash mumkin emasligi;

Xushmuomalalilik va dilkashlik shaxsning insoniy fazilati sifatida o'qituvchining ham kasbiy faoliyatidagi yuksak fazilatlaridan biriga aylanib, o'qituvchining pedagogik muloqoti unumdorligini ta'minlaydi. Pedagogika oliy o'quv muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarni kasbga tayyorlashda, xushmuomalalilik va dilkashlikni shakllantirish uchun maxsus tayyorgarlikdan o'tishni taqozo etadi.

O'qituvchining dilkashligi – uchta tarkibiy qismni birlashtiruvchi jarayondir:

- muloqotda zaruriyatning mavjudligi;
- muloqotdan keyin, muloqot paytida, muloqotgacha yaxshi kayfiyat;
- kommunikativ ko'nikma va malakalarga ega bo'lish.

O'qituvchi faoliyati o'z mohiyatiga ko'ra ijodiy xarakterga ega. Ma'lumki, inson oldida biror muammo turgandagina ijodkorlikka ehtiyoj tug'iladi. Pedagogik faoliyat o'quvchi dunyoqarashi, e'tiqodi, ongi, xulq-atvorini shakllantirishdek

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th July, 2025

umumiy maqsadga bo'ysungan son-sanoqsiz masalalarni yechish jarayonidir. O'qituvchi faoliyatidagi ijodkorlik ana shu masalalarni yechish usullarida, ularni hal qila olish yo'llarini qidirib topa olishida ifodalanadi.

Mahoratli o'qituvchi o'quvchilar ruhiyatini, bilim va kamolot darajasini hisobga oladi, o'zini o'quvchining o'rniga qo'ya oladi, dars materialini bayon etish jarayonida o'quvchilarning qanday o'zlashtirayotganini payqab, zarur hollarda bayon qilish usulini o'zgartiradi.

Tarbiya jarayonida o'quvchiga pedagogik ta'sir ko'rsatish u yoki bu yuksak axloqiy sifatlarning mohiyatini anglatish demakdir. Har bir shaxsga ta'sir etish tarbiyachining pedagogik mahorati va obro'siga bog'liq.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. V.A.Kruteskiy. Pedagogik psixologiya asoslari. T, 1976 y. 296-300 betlar.
2. M.G.Davletshin. Zamonaviy maktab o'qituvchisining psixologiyasi. T, 1999 y. 11-18 betlar.
3. E.G'oziyev. Oliy maktab psixologiyasi. T, 1997 y. 94-98 betlar.
4. B.X.Raximov, N.N.Narziyeva PEDAGOGIK MAHORAT DARSLIK (5111700 – Boshlang'ich ta'lim va STI bakalavr ta'lim yo'nalishi talabalari uchun tuzilgan) Guliston – 2021
5. Nosirova, Z. G. (2024). Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachi–pedagoglarida pedagogik nazokat va odob-axloq. Scientific Journal of Education and Development, №3, <https://zenodo.org/record/15294557>
6. Mustofoqulova, F. (2023). O'qituvchi kasbiy faoliyatida pedagogik nazokat va odob-axloq. Fayllar.uz. URL: <https://fayllar.org/oqituvchi-kasbiy-faoliyatida-pedagogik-nazokat-va-odob-axloq.html>
7. Raximjonova, M. K., & Djakbarova, I. (2025). Pedagogik odob-axloq qoidalari. Tadqiqotlar Olami, №3. URL: <https://scientific-jl.com/tad/article/view/4440>
8. Avloniy, A. (1918 / 2022). Turkiy Guliston yoxud axloq. Ilmiy sharhlar asosida qayta nashr etilgan. Toshkent: Fan va Taraqqiyot.
9. Zenodo.org (2022). Abdulla Avloniy asarlarida pedagogik odob-axloq va ma'naviy-ma'rifiy tarbiya g'oyasi. URL: <https://zenodo.org/record/7240229>

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th July, 2025

-
10. JDPU.uz (2024). Pedagogik nazokat va odob-axloq – pedagogik intizomning tarkibiy qismi sifatida. Jizzax davlat pedagogika universiteti. URL: <https://jdpu.uz/mavzu-pedagogik-nazokat-va-odob-ahloq>
 11. Tojimuxammadovna, D. S., & Qaxramonovich, M. M. (2024). TASHQI VA ICHKI MOTIVATSIYALARNING YOSHGA BOG ‘LIQLIGI. University Research Base, 168-171.
 12. Tojimukhammadovna, D. S. (2025). Pedagogical Foundations of Developing Students’ Professional Competencies in Club Classes. International Journal of Pedagogics, 5(04), 141-145.